

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ТА ДИНАМІКИ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ І РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

У статті проаналізовано структуру та динаміку активів за видами економічної діяльності протягом 2005-2009 років. Особливу увагу приділено порівнянню складу і структури оборотних активів українських та російських промислових підприємств. Сформульовано основні проблеми формування і використання оборотних активів в сучасних умовах господарювання.

The structure and dynamics of assets by economic activities kinds is analysed in article within 2005-2009. The special attention is given comparison of structure of working assets of the Ukrainian and Russian industrial enterprises. The basic problems of formation and use of working assets are formulated in modern conditions of managing.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку України в умовах нестабільної економіки підприємства зацікавлені в раціональній структурі та ефективному використанні активів для отримання найбільшого економічного ефекту. Проблема управління структурою активів підприємств обґрунтовує доцільність вивчення рівня оборотних та необоротних активів за видами економічної діяльності та зосередження особливої уваги на аналізі структури та динаміки оборотних активів підприємств з метою виявлення невикористаних можливостей підвищення ефективності роботи підприємств та зміцнення фінансового стану. Тому визначення структури і динаміки активів підприємств України за видами економічної діяльності, порівняння їх з відповідними показниками структури активів підприємств Російської Федерації та формулювання проблематики управління активами підприємств в сучасних умовах носить актуальний характер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання управління активами підприємства було викладено у роботах Бланка І.О., Хелферта Е.Д., Коробова М. Я. та працях інших вітчизняних та зарубіжних вчених. Проблема управління та аналізу оборотних активів у структурі загальних активів підприємства досліджувалася Гавриловим А.А., Калайдиним Є.Н., Коноваловою О.В., Шило А.П., Редіною Н.І., Остапенком В.В. та іншими науковцями. Теоретичні основи управління, фінансування та оцінки ефективності використання оборотних активів на підприємствах розглядаються в працях вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів: Колчіної Н.В., Стоянової Є.С., Бланка І.А., Бочарова В.В., Грязнової А.Г., Шим Д.К., Басовського Л.Є., Шеремета А.Д. та інших. Але аспекти управління активами промислових підприємств недостатньо досліджені. Тому доцільно проаналізувати особливості структури оборотних активів підприємств за видами економічної діяльності у порівнянні зі структурою необоротних активів та структурою оборотних активів російських підприємств, конкретизувати основні проблеми ефективного управління оборотними активами та запропонувати рекомендації щодо покращення використання оборотних активів та підвищення фінансової стійкості підприємств.

Метою дослідження є порівняння структури і динаміки активів українських та російських підприємств промисловості та обґрунтування провідних проблем в галузі формування і використання оборотних активів промислових підприємств в сучасних умовах.

Основні результати дослідження. Аналіз структури активів передбачає визначення частки необоротних та оборотних активів у загальному обсязі активів за видами економічної діяльності (табл. 1) з метою визначення динамічних зрушень у структурі та розробки заходів щодо управління активами підприємства в системі забезпечення його фінансової стійкості. У наукових дослідженнях під методикою аналізу активів розуміють комплексне, взаємозалежне вивчення різних сторін діяльності підприємства на основі системи показників поточного обліку та звітності. Основною метою проведення

аналізу оборотних активів промислового підприємства є подальше обґрунтування управлінських рішень щодо складу та структури активів підприємства [4, с. 27].

Таблиця 1 – Структура активів підприємств України за видами економічної діяльності, % [6-10]

Види економічної діяльності	2005		2006		2007		2008		2009	
	необоротні	оборотні	необоротні	оборотні	необоротні	оборотні	необоротні	оборотні	необоротні	оборотні
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	68,5	31,1	66,5	33,1	60,9	38,7	57,4	42,2	53,3	46,3
Промисловість	58,8	40,3	56,9	42,2	54,2	44,9	54,6	44,5	54,8	44,3
Будівництво	51,7	48,1	52,7	47,1	49,4	50,4	44,2	55,6	43,8	56,0
Торгівля	18,0	75,0	16,7	76,3	17,6	75,4	19,0	74,0	20,9	72,1
Діяльність готелів та ресторанів	76,6	22,5	75,0	24,1	71,9	27,2	72,5	26,6	74,5	24,6
Діяльність транспорту та зв'язку	70,8	28,6	75,1	24,3	74,6	24,8	74,9	24,5	74,6	24,8
Фінансова діяльність	46,2	53,5	40,6	59,1	36,6	63,1	37,8	61,9	33,0	66,7
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг	76,3	23,3	77,0	22,6	78,3	21,3	77,1	22,5	78,0	21,6

Освіта, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги, надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту	70,8	28,7	61,5	38,0	48,9	50,6	46,7	52,8	51,6	47,9
--	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Аналізуючи дані табл. 1, можна зробити висновок, що структура оборотних та необоротних активів суттєво відрізняється за різними видами діяльності. Найбільш питомою вагою оборотних активів у загальному їх обсязі характеризується торгівля як вид економічної діяльності – від 76,3% у 2006 році до 72,1% у 2009 році. Найменш питомою вагою характеризується діяльність готелів та ресторанів – від 22,5% у 2005 році до 24,6% у 2009 році; діяльність транспорту та зв'язку – від 28,6% у 2005 році до 24,8% у 2009 році; операції з нерухомим майном, оренда та інжиніринг – від 23,3% у 2005 році до 21,6 у 2009 році.

Розглянемо зміни у структурі активів за різними видами економічної діяльності протягом аналізованого періоду. Структура оборотних активів змінювалась протягом 2005-2009 років нерівномірно за кожним видом діяльності, а саме: простежуються незначні, помірні та значні зрушення в питомій вазі оборотних активів протягом періоду [3, с. 75].

Незначні зрушення у питомій вазі оборотних активів відбулися за такими видами економічної діяльності:

промисловість: зростання відбулося від 40,3% у 2005 р. до 44,3% у 2009 р.;

торгівля: відбулося зменшення від 76,3% у 2006 р. до 72,1% у 2009 р.;

діяльність транспорту та зв'язку: питома вага знизилась від 28,6% у 2005 р. до 24,8% у 2009 р.;

операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг: зменшення відбулося від 23,3% у 2005 р. до 21,6% у 2009 р.

Помірні зрушення спостерігалися у:

будівництві: з 47,1% у 2006 році до 56,0% у 2009 році, тобто структурна динаміка за аналізований період становить 8,9 пунктів;

діяльності готелів та ресторанів: з 22,5% у 2005 році до 27,2% у 2007 році, тобто структурна динаміка за аналізований період становить 4,7 пунктів.

Значними зрушеннями структури активів характеризується:

сільське господарство, мисливство та лісове господарство: питома вага оборотних активів зросла від 31,1% у 2005 році до 46,1% у 2009 році, тобто структурна динаміка за цей період становить 15 пунктів;

фінансова діяльність: питома вага оборотних активів зросла від 53,5% у 2005 році до 66,7% у 2009 році, тобто структурна динаміка за аналізований період складає 13,2 пунктів;

освіта, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги, надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту: питома вага оборотних активів зросла від 28,7% у 2005 році до 52,8% у 2008 році, тобто структурна динаміка за цей період складає 24,1 пунктів.

Таким чином, динаміка структури активів за видами економічної діяльності передбачає існування постійних зрушень у структурі оборотних та необоротних активів, що свідчить про динамічний характер ринкових відносин у країні, і як наслідок – динамічність фінансово-господарської діяльності та фінансового стану суб'єктів господарювання України.

Управління структурою активів вимагає зосередження особливої уваги на складі та структурі оборотних активів вітчизняних підприємств як можливості підвищення фінансової стабільності та покращення фінансового стану підприємств. Отже, постає необхідність проведення поглибленого аналізу структури оборотних активів за видами економічної діяльності протягом 2005-2009 років на основі даних Державного комітету статистики України (табл. 2) [6-10].

Таблиця 2 – Розподіл оборотних активів підприємств України за видами економічної діяльності, [6-10]

Види економічної діяльності	2005		2006		2007		2008		2009	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	21598,3	5,1	20785,4	4,2	25698,9	3,9	27512,7	3,1	36487,9	3,2
Промисловість	165838,2	39,4	197658,5	39,7	274623,8	41,4	386785,4	44,2	481216,6	42,6
Будівництво	13896,2	3,3	15874,4	3,2	19654,8	3,0	28796,4	3,3	39745,8	3,5
Торгівля	132589,3	31,5	168745,9	33,9	224962,1	33,9	286314,9	32,7	397456,7	35,2
Діяльність готелів та ресторанів	745,9	0,2	796,3	0,2	1689,2	0,3	2114,9	0,2	2745,4	0,2
Діяльність транспорту та зв'язку	26547,1	6,3	23326,8	4,7	27869,2	4,2	29875,6	3,4	35487,4	3,1
Фінансова діяльність	6289,3	1,5	12689,2	2,5	20879,1	3,2	36987,2	4,2	49658,6	4,4
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг	45236,8	10,8	49875,1	10,0	54698,2	8,3	62158,4	7,1	69874,5	6,2
Освіта, охорона здоров'я, надання соціальної допомоги, комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту	7895,6	1,9	8657,9	1,7	12587,3	1,9	14587,2	1,7	16985,8	1,5
Усього	420636,7	100,0	498409,5	100,0	662662,6	100,0	875132,7	100,0	1129658,7	100,0

Розглядаючи результати аналізу структури, структурної динаміки та питомої ваги оборотних активів за видами діяльності (табл. 2), можна виявити основну тенденцію: незначні зрушення в структурі активів спостерігалися за видами економічної діяльності, в яких сконцентрована основна сума оборотних активів, а саме:

промисловість, в якій було сконцентровано від 39,4% у 2005 році до 44,2% у 2008 році загальної суми оборотних активів;

торгівля, що містить від 31,5% у 2005 році до 35,2% у 2009 році загальної суми оборотних активів;

операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг, в яких було сконцентровано від 10,8% у 2005 році до 6,2% у 2009 році;

діяльність транспорту та зв'язку, в яких міститься від 6,3% у 2005 році до 3,1% у 2009 році загальної суми оборотних активів.

Таким чином, на вищезгадані чотири види діяльності, а саме: промисловість, торгівлю, операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та діяльність транспорту та зв'язку, припадає від 88,0% загальної суми оборотних активів у 2005 році до 87,1% у 2009 році, що свідчить про нерівномірність в розподілі коштів між окремими видами діяльності.

Як свідчать розрахунки, найбільша частка оборотних активів країни зосереджена в промисловості України. Однією з основних функцій управління оборотними активами промислового підприємства в умовах ринкових відносин є аналіз складу та структури оборотних активів, ефективності їхнього формування та використання. Тому доцільним є проведення детального аналізу оборотних активів промисловості, визначення складу та структури активів та їх порівняння з відповідними складовими активів промисловості Російської Федерації. З цією метою на основі даних Державного комітету статистики України та Федеральної служби державної статистики Російської Федерації проаналізуємо склад та структуру оборотних активів підприємств промисловості України та Російської Федерації у табл. 3.

Таблиця 3 – Структура оборотних активів підприємств промисловості України та Російською Федерації, 2009 р. [5]

Елементи оборотних активів	Україна		Російська Федерація		
	млн. грн.	%	млн. руб.	млн. грн.	%
Товарно-матеріальні цінності	131449,4	27,3	1314394,0	494133,1	28,8
Дебіторська заборгованість	300071,0	62,4	645032,0	242493,2	14,2
Поточні фінансові інвестиції	9807,3	2,1	1648420,0	619706,8	36,2
Грошові кошти	26679,7	5,5	462465,0	173859,0	10,1
Інші оборотні активи	13209,2	2,7	486625,0	182941,7	10,7
Всього	481216,6	100,0	4556936,0	1713133,8	100,0

Згідно з наведеними даними, найбільшу питому вагу в структурі оборотних активів підприємств України займає дебіторська заборгованість (62,4%). Якщо на рівні окремого підприємства перевагу дебіторської заборгованості можна розглядати і як позитивну тенденцію з позицій майбутніх надходжень коштів, то на загальногосподарському рівні подібний стан свідчить про можливі проблеми у грошовому обігу, що в подальшому обмежує підприємства у фінансуванні операційного процесу. Позитивною тенденцією є наявність значної частки товарно-матеріальних цінностей (27,3%) у структурі оборотних активів, що свідчить про потенційні можливості суб'єктів господарювання до виконання виробничої програми й програми реалізації продукції. Зіставляючи питому вагу товарно-матеріальних цінностей і дебіторської заборгованості, можна констатувати необхідність пошуку ефективних методів взаємодії виробника і споживача продукції. При цьому належну увагу слід приділяти випуску нової конкурентоздатної за ціною і якістю продукції, стимулювання збуту тощо.

Розглядаючи структуру оборотних активів Російської Федерації, слід позитивно відзначити, що найбільш значимими складовими елементами

оборотних активів підприємств виступають високоліквідні активи, до яких належать поточні фінансові інвестиції і грошові кошти, тому що саме вони визначають ліквідність і платоспроможність підприємства. В порівнянні, структура оборотних активів промислових підприємств України характеризується низькою питомою вагою поточних фінансових інвестицій (2,1%) та грошових коштів (5,5%) у загальній сумі оборотних активів, що на практиці свідчить про потребу підприємств в ліквідних активах, що часто призводить до банкрутства підприємств України. Питома вага дебіторської заборгованості (14,2%) значно нижче рівня дебіторської заборгованості підприємств України, що відображає кращий стан розрахункової дисципліни та пріоритетні напрямки політики фінансування оборотних активів підприємств.

Таким чином, порівняння структури оборотних активів підприємств промисловості України та Російською Федерації на основі проведеного аналізу статистичних даних дозволяє виділити наступні проблеми в галузі формування і використання оборотних активів промислових підприємств України:

1. Недостатність коштів для здійснення операційної діяльності внаслідок високого рівня дебіторської заборгованості підприємств. Наявність значної частки простроченої дебіторської заборгованості виступає причиною зниження власних кредитних можливостей підприємств. У свою чергу заморожування коштів у розрахунках приводить і до неможливості підприємств інвестувати частину чистих операційних доходів у короткострокові фінансові інвестиції, що могло б бути додатковим джерелом фінансування [4, с. 29].

2. Низька питома вага поточних фінансових інвестицій у загальній структурі оборотних активів свідчить про недостатній рівень вкладення підприємствами тимчасово вільних коштів у банківські депозити, короткострокові цінні папери та інші дохідні фінансові інструменти з метою формування ліквідних резервів та одержання доходів. Якщо в окремих періодах діяльності підприємств очікується тимчасовий надлишок грошових коштів, то слід прийняти рішення стосовно їх раціонального використання, зокрема вкладення в прибуткові інвестиції.

Висновки. Вивчення та аналіз літературних джерел і практичних розробок показує, що на даний час не існує єдиного обґрунтованого підходу до розв'язання проблем формування, використання та управління активами підприємств. Різноманіття методів і моделей управління активами не відображають можливі варіанти виробничих ситуацій і не завжди дозволяють використовувати готові рішення в діяльності підприємств. Все це спонукало сформулювати обґрунтування основних проблем управління оборотними активами на основі порівняння структури оборотних активів українських і російських промислових підприємств та визначення недосконалості структури і динаміки активів підприємств. Напрямок подальших досліджень має стати розробка практичних заходів щодо усунення проблем формування і використання оборотних активів підприємств з метою забезпечення платоспроможності, рентабельності та ліквідності підприємств з урахуванням змін економічних умов господарювання.

Література

1. Бабич Л.М. Формування оптимальної структури оборотних коштів підприємств / Л.М. Бабич // Актуальні проблеми економіки. – 2001. – № 9–10. – С. 12–24.
2. Долгоруков Ю.А. Управління ефективністю використання обігових коштів у промисловості / Ю.А. Долгоруков, Н.І. Редіна // Фінанси України. – 2005. - № 11. – С. 103-110.
3. Железняк В.Ю. Структура активів як фактор забезпечення фінансової стійкості підприємств / В.Ю. Железняк // Економіка України. – 2006. - № 7. – С. 74-80.
4. Однат А.А. Удосконалення методики аналізу оборотних коштів промислового підприємства / А.А. Однат // Схід. – 2007. – № 4 (82). – С. 27–30
5. Промышленность России – 2009: Стат.сб. / ред. кол. И.С. Ульянов, В.В. Борисова, С.А. Гурова // Росстат. – М., 2009. – 381 с.
6. Статистичний щорічник України за 2005 рік / Держкомстат України // за ред. О.Г.Осауленка; відп. за вип. В.А. Головка. – К.: Консультант, 2005. – 592 с.
7. Статистичний щорічник України за 2006 рік / Держкомстат України // за ред. О.Г.Осауленка; відп. за вип. В.А. Головка. – К.: Консультант, 2006. – 560 с.
8. Статистичний щорічник України за 2007 рік / Держкомстат України // за ред. О.Г.Осауленка; відп. за вип. В.А. Головка. – К.: Консультант, 2007. – 646 с.
9. Статистичний щорічник України за 2008 рік / Держкомстат України // за ред. О.Г.Осауленка; відп. за вип. В.А. Головка. – К.: Консультант, 2008. – 664 с.
10. Статистичний щорічник України за 2009 рік / Держкомстат України // за ред. О.Г.Осауленка; відп. за вип. В.А. Головка. – К.: Консультант, 2009. – 632с.